

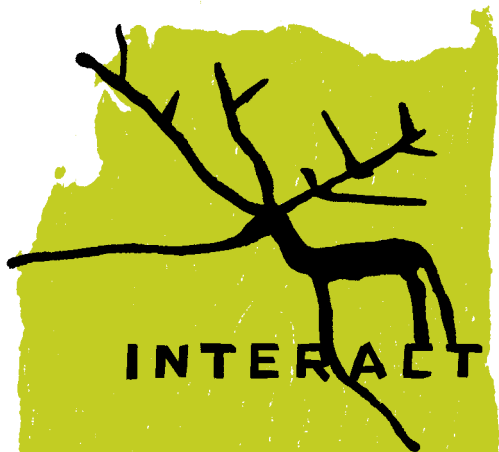

INTERACT

2
cahier

Until I find you

Over kunst- en cultuurparticipatie
van nieuwkomers in Brussel.

INTERACT

Publicatie van **BKO** en **RAB**,
in samenwerking met **Lasso**

Dit artikel maakt deel uit van de reeks
Interact – Cahiers die ook beschikbaar
is via [www.brusselskunstenoverleg.be/
interact/cahiers](http://www.brusselskunstenoverleg.be/interact/cahiers)

Cet article est également
disponible en français via
[www.reseaudesartsàbruxelles.be/
interact/cahiers](http://www.reseaudesartsàbruxelles.be/interact/cahiers)

AUTEURS

Charlotte Michils
Laurent Ska
Hans Vandecandelaere
Brecht Wille

REDACTIECOMITÉ

Sophie Alexandre
Leen De Spiegelaere
Anja Van Roy

EINDREDACTIE

Jolien Gadeyne
Brecht Wille

LAY-OUT

Jaune Citron

FOTO'S

Globe Aroma
Michel Boermans

BKO wordt ondersteund door de
Vlaamse Gemeenschapscommissie.

RAB est soutenu par la Fédération
Wallonie-Bruxelles et la Commission
Communautaire francophone.

LASSO wordt structureel
ondersteund door de Vlaamse
Gemeenschapscommissie en ontvangt
projectsubsidies van de Vlaamse
Gemeenschap.

CONTACT

info@brusselskunstenoverleg.be
02 513 66 28

2
cahier

april 2013

Het Brussels Kunstenoverleg (BKO) en het Réseau des Arts à Bruxelles (RAB) vertegenwoordigen samen meer dan 130 Brusselse kunstorganisaties. BKO/RAB maken ontmoeting en uitwisseling mogelijk tussen de ledenorganisaties rond actuele thema's. Daarnaast verlenen ze advies en informatie over de culturele sector in relatie tot Brussel en ondersteunen ze gezamenlijke projecten die inspelen op vragen en noden van de kunstensector.

Heel wat kunstorganisaties beschouwen de Brusselse diversiteit en hoe daarmee wordt omgegaan als een prioritair thema, zowel voor de eigen werking als voor het geheel van de sector.

In samenwerking met Lasso (het Brussels netwerk voor cultuurparticipatie- en educatie) ontwikkelden BKO/RAB daarom een actielijn onder de naam Interact, waarmee ze aandacht willen besteden aan interculturaliseringsprocessen in de culturele sector, zowel voor publiekswerking, personeelsbeleid als programmatie.

Uit deze actielijn ontstond een reeks artikelen, getiteld Cahiers - Interact, waarmee BKO/RAB de reflecties en acties van de Brusselse kunstensector onder de aandacht willen brengen, en nieuwe pistes willen aanreiken voor de toekomst.

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

Until I find you

Over kunst- en cultuurparticipatie
van nieuwkomers in Brussel.

-
- 04 **INLEIDING:**
Cultuurparticipatie door nieuwkomers
(Charlotte Michils – Lasso)
- 06 **DE NAOORLOGSE
MIGRATIE IN BRUSSEL**
Asielmigratie: een historische schets
(Hans Vandecandelaere)
- 08 **LITERATUUR EN POËZIE
IN HET KLEIN KASTEELTJE**
Interview met Sarah Reader Harris
(Charlotte Michils – Lasso)
- 12 **LITERAIRE ONTMOETINGEN
BIJ PASSA PORTA**
Interview met Petra Broeders
(Charlotte Michils – Lasso)
- 15 **GLOBE AROMA: DE VELE KANTEN VAN
CULTUURPARTICIPATIE**
Interview met Els Rochette
(Charlotte Michils – Lasso)
- 20 **THEATER MAKEN MET EN OVER
NIEUWKOMERS**
Le Mouton et La Baleine
(Laurent Ska – Atelier 210)

INLEIDING: CULTUURPARTICIPATIE DOOR NIEUWKOMERS

(Charlotte Michils – Lasso)

In het tweede deel van de reeks Cahiers – Interact focussen we op de manier waarop kunst en cultuur worden ingezet bij de integratie van nieuwkomers in Brussel.

Hans Vandecandelaere schetst de evolutie van asielmigratie naar Brussel tijdens de laatste zestig jaar en de beleidsmatige veranderingen en moeilijkheden die daarmee gepaard gingen. Hij baseerde zich voor zijn tekst op zijn boek 'In Brussel. Een reis door de wereld' dat aan de hand van 60 jaar migratiestromen naar Brussel de context van het fundamenteel interculturele Brussel geeft.

Met deze geschiedenis in ons achterhoofd duiken we Brussel in, op zoek naar de plaats van kunst en cultuur in het inburgeringstraject van nieuwkomers. We gaan op bezoek bij enkele organisaties die nieuwkomers helpen bij hun inburgering via kennismaking met het bestaande culturele aanbod in Brussel en hun eigen culturele activiteiten. In het Klein Kasteeltje komen elke maandag bewoners samen om poëzie te lezen, te schrijven en te bespreken. Het dichtwerk blijkt een manier om diepere gedachten naar boven te brengen die de bewoners met niemand anders willen of durven delen. De intieme samenkomsten worden af en toe verrijkt met uitwisselingen met literaire spelers in Brussel zoals Passa Porta, De Markten, Musée Maurice Carême, Globe Aroma, de HOB, Poetryslam Brussels, Festival Kanal, ...

Door die contactmomenten met publieksmedewerkers, amateurschrijvers, schrijvers in residentie bij Passa Porta komt literair Brussel voor de bewoners tot leven. Er werden twee interviews afgenomen: met **Sarah Reader Harris**, de **begeleidster van het poëzieatelier** in het Klein Kasteeltje, en met **Petra Broeders**, **medewerkster van Passa Porta**, één van de literaire actoren die Brussel rijk is en die een permanente partner is gebleken in het project.

Het thema cultuurparticipatie door nieuwkomers kan niet aan bod komen zonder een sleutelpartner als Globe Aroma te horen. Het verhaal van deze sociaal-artistieke organisatie is een boeiend relaas over twee snelheden: de steeds grotere interesse in en participatie aan kunst en cultuur door nieuwkomers enerzijds en de langzame waardering van het criterium 'interculturaliteit' door het beleid

anderzijds. Hoe slaagt Globe Aroma erin om jaarlijks toch al gauw een 800-tal (kandidaat)-vluchtelingen naar festivals en Brusselse cultuurtempels te loodsen? En hoe ondersteunen ze de kunstenaars die bij hen komen aankloppen?

Ten slotte geeft **Laurent Ska**, medewerker productie en spreiding bij **Atelier 210** het relaas van de theatervoorstelling '**Le Mouton et la Baleine**' die in januari 2013 in première ging. Het stuk was een samenwerking van Théâtre Océan Nord en Atelier 210, met ondersteuning van Globe Aroma voor de selectie en begeleiding van de muzikanten. De voorstelling ging over de confrontatie van twee tegengestelde bewegingen: die van toeristen naar het zuiden en die van vluchtelingen naar het noorden.

Doorheen de praktijkvoorbeelden woven we het verhaal van **Paul Kamisy, audiovisuele kunstenaar** van Congolese afkomst die woont en werkt in Brussel. Zijn biografie heeft raakpunten met de organisaties en activiteiten die we in dit artikel aan het woord laten. Zijn leven en artistieke carrière geven een persoonlijke kijk op de weg die nieuwkomers in België kunnen afleggen en de rol die cultuur daarin kan spelen.

Op dit moment heeft Paul een opnamestudio in de kelder van een appartementsgebouw in Schaarbeek. Hij wil er een **laboratorium** inrichten dat openstaat voor andere kunstenaars en waar plaats is voor **artistieke experimenten**, voor het ontwikkelen van foto's, het digitaliseren van films en zelfs het inrichten van intieme akoestische concerten. De opnamestudio heeft hij ondergebracht in een voormalige koelcel die hij zo goed mogelijk heeft proberen te isoleren (het

Noordstation is vlakbij en in een zijstraat loopt een tramlijn) en die volgestouwd is met tweedehands opnameapparatuur. Die kunstenaarsomgeving is het centrale punt waarrond hij zijn leven in België heeft opgebouwd. Het is er altijd geweest, ook toen hij nog werkte, en zal er altijd zijn. Waar hij nu zit, is niet het eindpunt, integendeel. Hij maakt steeds nieuwe plannen en wil in zijn studio graag **duurzame samenwerkingen** aangaan met andere kunstenaars. Sinds hij in 2002 vanuit Congo in België aankwam, heeft Paul zijn weg gezocht en gevonden in Brussel. Veel heeft hij te danken aan **ontmoetingen** met mensen die hem verder konden helpen of raad konden geven, maar meestal heeft hij er zelf voor gezorgd door op het goede moment de juiste persoon aan te spreken. Zo was zijn ontmoeting met filmmaker Jean-Noël Gobron de eerste aanzet om een leven uit te bouwen in België.

DE NAOORLOGSE MIGRATIE IN BRUSSEL

ASIELMIGRATIE: EEN HISTORISCHE SCHETS

(Hans Vandecandelaere)

Asielmigratie evolueerde in de publieke opinie van gastvrijheid naar relatieve vijandigheid. De kering lag in de tweede helft van de jaren 1980, wanneer België onder druk van het stijgende aantal dossiers een steeds restrictiever beleid ging voeren. Wie vóór die tijd het land binnenkwam, landde in ontvankelijkheid. Vandaag lopen er in Brussel Vietnamese *boat people* uit de jaren 1970 en voormalige Albanese vluchtelingen uit de jaren 1950 rond die na al die tijd blijven terugdenken aan de warme soep die bij hun aankomst stond te pruttelen in een voorverwarmd huis.

Alle records werden gebroken toen België zich vanaf 1973 met een breed gedragen solidariteit mobiliseerde ten aanzien van de Chileense politieke vluchtelingen. Bij aankomst ontvingen Chileenen een installatiepremie, mutualiteiten zorgden ervoor dat ze geen half jaar wachttijd moesten doorlopen, er werden taalcursussen georganiseerd, mensen kregen medische en administratieve begeleiding en er werden scholen, studiebeurzen en woningen toegewezen. Het hele traject was tot in de puntjes uitgestippeld: van het onthaal in Zaventem tot het vinden van een eerste job. Pas wanneer de vluchteling zelfstandig in zijn noden kon voorzien, werd zijn hand losgelaten.

Maar toen verloor de wereld zijn evenwicht. Door de geleidelijke val van de communistische regimes in Centraal- en Oost-Europa en het uiteenspatten van ex-Joegoslavië zat asielmigratie vanaf 1989 in de lift. België verwerkte twee grote golven. Een eerste van 1989 tot 1994, met een piek van meer dan 25.000 dossieraanvragen in 1993. Het ging toen vooral om Congolezen, Roemenen en Bosniërs. Een tweede golf volgde tussen 1998 en 2001, met een piek van 40.000 dossiers in 2000. De voornaamste aanvragers waren Kosovaren, Tsjetsjenen en opnieuw Congolezen. In de tussenliggende periode viel het aantal aanvragen terug, maar zonder onder het peil van vóór 1989 te zakken.

Mede onder invloed van de stijgende aantallen, de eenzijdige mediatisering en het fenomeen van economische asielzoekers vond er een verschuiving plaats. Waar voordien geen kat durfde twifelen aan de gegrondheid van de aanvragen werden asielaanvragers hoe langer hoe meer gekoppeld aan het beeld van profiteurs en de indruk van toenemende onveiligheid. De opvangcrisis van de jaren 2000 versterkte dat beeld. In de media werd die crisis vaak verward met een asielcrisis. In tegenstelling tot wat geïnsinueerd werd, school het probleem niet zozeer in de beperkte stijging van de aanvragen, maar vooral in de hervorming van de opvangprocedure van 2007.

Paul Kamisy: Eerste voet op vaste grond in België

Zoals veel asielzoekers die in Brussel aankomen, heeft Paul de eerste maanden van zijn verblijf doorgebracht in het Klein Kasteeltje. Doordat hij zelf op zoek ging naar manieren om zijn leven in België zinvol in te richten, heeft hij op relatief korte termijn het Klein Kasteeltje achter zich kunnen laten. Een eerste stap in die richting was de ontmoeting met filmmaker Jean-Noël Gobron. Toen die tijdens de voorbereiding van een wijkfeest niet wijs geraakte uit de verschillende kabels en de apparatuur stelde Paul zijn ervaring met geluidstechniek ter beschikking. Als dank werd Paul uitgenodigd op het wijkfeest, en aangezien hij Jean-Noël geholpen had bij de soundcheck, werd hij ook ingeschakeld als geluidstechnicus tijdens het feest.

Het was voor Paul het begin van een hechte vriendschap met Jean-Noël en zijn vrouw en een eerste voet op vaste grond in België. Hoewel hij al stappen had ondernomen om zich in te schrijven aan INSAS (Institut National Supérieur des Arts du Spectacle et des Techniques de diffusion), schreef Paul zich uiteindelijk in aan de Academie voor Beeldende Kunsten van Anderlecht, waar hij zes jaar later de specialisatiegraad in mediakunsten behaalde. Door naar een Nederlandstalige instelling te gaan, had hij onmiddellijk de mogelijkheid en voelde hij ook de noodzaak om Nederlands te leren. Via Jean-Noël leerde Paul andere mensen kennen, vrienden van vrienden, waardoor hij een kennissenkring heeft kunnen opbouwen, zijn 'familie' in België.

Beslist werd dat de asielzoeker voor de hele duur van de dossierbehandeling materiële hulp moest krijgen. Niet zozeer asiel nam daardoor toe, wel de bezettingsduur in de centra.

Bovendien had de overheid in de asielluwe periode besloten om in de centra de vrijstaande bedden toe te wijzen aan enkele groepscategorieën die niet in een asielprocedure waren verwickeld. De nakende verzadiging van de opvangcapaciteit van de asielcentra was dus voorspelbaar. De politieke versnippering van de bevoegdheden en onwaarschijnlijk gekibbel deden de rest. Vier jaar op rij werd de politiek bij elk winteroffensief gepakt in snelheid.

In september 2009 belandden zo de eerste asielzoekers, zelfs families met kinderen, op straat. In het Gaucheretpark, vlakbij de WTC-II, bouwden ngo's tentenkampen. Nog enkele etappes verder werd asiel, migratie en opvang vanaf 2012 dan eindelijk de bevoegdheid van een en dezelfde staatssecretaris. Dit was een stap in de richting naar een eenvormiger en consequenter beleid. Het leidde tot een snellere asielprocedure en loste de opvangcrisis op. Sinds december 2012 zitten er geen asielzoekers meer op hotel en op 1 maart 2013 bedroeg de bezettingsgraad van de opvangcentra 85%. Tevens wordt de nadruk gelegd op vrijwillige terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers.

Toch blijft het geen evidente zaak om het beeld van dé asielzoeker op zijn maffe matras in de stationshal om te buigen en te nuanceren. Wie rept er om asielzoekers die wél perfect legaal werken en bijdragen? Cultuur en cultuurparticipatie bieden een mogelijke insteek om een ander en genuanceerder gelaat van asiel te tonen.

Historicus **HANS VANDECANDELAERE** is de auteur van 'In Brussel. Een reis door de wereld' (EPO), een synthesesewerk over de nog nooit eerder gedocumenteerde geschiedenis van 60 jaar migratie in Brussel. In april 2013 verschijnt de Franse vertaling bij ASP Editions onder de titel 'Bruxelles, un voyage à travers le monde'.

LITERATUUR EN POËZIE IN HET KLEIN KASTEELTJE

Interview met Sarah Reader Harris (Charlotte Michils – Lasso)

Ik sta aan het onthaal van het Klein Kasteeltje en vermeld de naam Sarah Reader Harris – in het Klein Kasteeltje kom je als bezoeker alleen binnen als je een afspraak hebt met iemand die er werkt. Sarah begeleidt in het opvangcentrum elke maandag het poëzieatelier. Ik steek de grote binnenplaats over en klim drie verdiepingen tussen de met graffiti beschilderde muren naar boven. Ik vind Sarah in het lokaal waar ze mensen met alle mogelijke nationaliteiten de liefde voor taal bijbrengt, want aansluitend op het poëzieatelier geeft ze er ook Engelse les.

Vandaag was alweer een drukke dag. Het poëzieatelier kreeg een bezoeker over de vloer, de Letse, bij Passa Porta 'writer-in-residence', Inga Zolude ...

Sarah: De Letse auteur had deze namiddag een bescheiden maar belezen publiek van acht mensen. Na zich uitgebreid te hebben voorgesteld, legde ze eigen werk, in het Engels vertaald, op tafel om te bespreken. Een 'writer-in-residence' bij Passa Porta krijgt een schrijversflat aangeboden, waar hij of zij in alle rust kan sleutelen aan eigen schrijfwerk. Daarnaast wordt hem of haar ook voorgesteld om in te haken op een aantal andere projecten van Passa Porta. Inga Zolude vond het best om langs te komen in het Klein Kasteeltje en samen met de deelnemers van het poëzieatelier te bezinnen over de universele kracht van taal. Voor de schrijvers van het poëzieatelier is het stimulerend en bemoedigend om iemand van buitenaf te hebben die interesse betoont voor hun werk en situatie.

Het bezoek van de Letse auteur werd afgesloten met een korte schrijfoefening, een snelle brainstorm die enkele woorden opleverde waarmee vervolgens in de eigen taal een snedig tekstje werd gemaakt om voor te lezen. Iedereen was heel enthousiast. Het is fijn om te merken

dat pen en papier, en een ruimte om samen te komen, volstaan om een geslaagde bijeenkomst te hebben.

Omer, een voormalige bewoner van het Klein Kasteeltje, was er de vorige keer ook bij, toen de gelauwerde Amerikaanse dichter, Terrance Hayes, met veel bevologenheid kwam voorlezen uit zijn ritmische gedichten. Het doet me deugd om zo'n vroegere deelnemer van het atelier op zo'n moment nog eens terug te zien. Het blijft ook altijd afwachten of we elkaar vinden in een gemeenschappelijke taal. Er wordt druk getolkt van het Nederlands, Frans of Engels in tal van andere talen, en het basiswerk waar het om draait, is lang niet altijd even toegankelijk. Deze keer was de door Inge Zolude gebrachte tekst vrij moeilijk, maar uiteindelijk kwamen we toch tot een boeiende discussie. Een goed resultaat als je bedenkt dat er heel veel verschillende nationaliteiten rond de tafel zaten: Pakistanen, Sierra Leonezen, Tibetanen, Afghanen, Jemenieten, ...

Even een persoonlijke vraag, Sarah. Wat is je drijfveer om dit werk te doen? Hoe kadert dit project in wat je doet en denkt?

Sarah: Dit werk is een uitvloeisel van een project met de HOB. CEDES, de organisatie waarvoor ik werk, kreeg de opdracht om de bibliotheek te screenen op toegankelijkheid voor kansengroepen, waaronder personen in armoede. Dit gebeurde onder andere aan de hand van schrijfateliers die uiteindelijk uitmondten in een expo, 'Letters from Brussels'. Op zich vond ik dat format wel interessant. In poëzie schuilt een kracht die maar door weinig media wordt geëvenaard. Een gedicht is kernachtig, en voor veel interpretaties vatbaar. Iedereen kan er uithalen wat er voor hem of haar toe doet. Poëzie probeert het onzegbare onder woorden te brengen. In de schrijfateliers zijn de besproken gedichten ook slechts

PASSA PORTA, het internationale literatuurhuis in Brussel, biedt een paspoort tot de wereldliteratuur in het meertalige hart van Europa. Het is een werk- en ontmoetingsplek voor auteurs, lezers, vertalers en literaire mediators uit de hele wereld. Passa Porta organiseert literaire ontmoetingen, vaak in samenwerking met belangrijke Brusselse cultuurhuizen als de Munt, Bozar en Flagey. Passa Porta ontwikkelt ook een internationaal programma voor writers-in-residence - Passa Porta Residentie - en diverse creatieprojecten voor auteurs en vertalers in het Passa Porta Lab.

het uitgangspunt. Soms worden er thema's uitgehaald, een emotie, een vormelijk element. Maar ze kunnen evengoed het bruggetje zijn naar eigen hersenspinsels of gevoelens. Het poëzieatelier zorgt ervoor dat de deelnemers elkaar leren kennen op een dieper niveau.

Het poëzieatelier is geen afgeleid traject en heeft geen einddatum. Er zijn geen vooropgestelde doelen. Alles kan. Soms is er veel opkomst, soms niet. Het is een gelegenheid om samen te komen, maar elke samenkomst is anders en verrassend. Het atelier verruimt mijn eigen horizon door zijn divers publiek en de verhalen die er leven.

Welke specifieke drempels ondervinden nieuwkomers volgens jou, wanneer ze aan cultuur willen participeren?

Sarah: Ze hebben te kampen met een aantal onzekerheden. Zo zijn ze aan het wachten op papieren of de toelating om hier te mogen blijven. Vaak hebben ze ook de middelen niet om aan cultuur te doen. Enerzijds is cultuur, en dan zeker als het gaat over actieve cultuurparticipatie, een manier om deel te worden van het maatschappelijk leven, om mee te tellen, om het hoofd te bieden aan uitsluiting. De poetryslam in het voorjaar bijvoorbeeld (i.s.m. Philip Meersman en Lasso, red.) heeft blijkbaar een onuitwisbare indruk achtergelaten. Het participatieve karakter en het grote showgehalte hebben het event tot een 'feel good'-avond gemaakt.

langs nog iemand van Kosovo die me vroeg of deelname aan het poëzieatelier hem ging helpen om sneller aan zijn papieren te komen. De man was al vijf jaar aan het wachten op groen licht. Ik heb natuurlijk ontkenkend moeten reageren, maar heb er wel bij gezegd dat hem het misschien op andere gedachten ging brengen. Poëzie kan een sprankeltje hoop betekenen in een vaak schrijnende situatie.

Op inhoudelijk vlak heb ik minder zicht op wat voor hen toegankelijke cultuur is. Vaak overheerst het gevoel van onzekerheid zo fel, dat deelname moeilijk wordt. Het 'wachtkamergevoel' blijft ook hetzelfde, als ze ervoor opteren om het Klein Kasteeltje te verlaten en begeleid zelfstandig te wonen. Als ze uiteindelijk wel hun papieren krijgen, en ze zijn geïnteresseerd in cultuur, merk ik wel dat ze op eigen houtje op zoek gaan naar een organisatie die hen ligt. Marie bijvoorbeeld leerde ik kennen via het poëzieatelier. Nadat ze haar papieren kreeg, probeerde ze eerst huisvesting te zoeken in Brussel. Toen dat niet lukte, is ze naar Verviers verhuisd. Daar zoekt ze een organisatie waar ze haar artistiek ei kwijt kan. Shaw, die bij mij in het atelier vaak 'rap'-gedichten schrijft, was dolenthousiast over de poetryslam die, zoals gezegd, bijzonder uitnodigend was door het showgehalte en de open, positieve sfeer. De volgende keer zal iemand als Shaw zeker zelf de weg vinden naar de poetryslam.

Ook het feit dat de poetryslam in een laagdrempelige plaats als een café plaatsvond, hielp natuurlijk.

In poëzie schuilt een kracht die maar door weinig media wordt geëvenaard.

Poëzie is als medium best wel ambitieus om met nieuwkomers rond te werken. Taal is op zo'n moment veel meer dan een communicatiemiddel, ook de vorm wordt belangrijk.

Sarah: Het is zeker zoeken, maar anderzijds ben ik overtuigd van de universele kracht van een gedicht. Een gedicht is kort, en kan neergeschreven zijn, alleen in je hoofd leven, of uitgesproken worden. Je kan het makkelijk memoriseren, en bij manier van spreken overal meenemen. Een gedicht kan met enkele woorden worden gemaakt en het schrijfproces levert altijd iets verrassends op. Vorige week bekeek Saidou zijn gedicht van de vorige keer en hij vond het gek dat hij dat had geschreven. Hij leek er zichzelf niet in terug te vinden. Een gedicht wordt neergepend en gaat vervolgens een eigen leven leiden. De subtiliteit van een taal, het tussen de regels lezen, ... gaan in een multiculturele groep door het veelvuldige vertalen of gebrekkige woordenschat misschien af en toe verloren, maar het kernachtige, het mysterieuze karakter van het medium maakt veel goed.

Hoe persoonlijk zijn de gedichten van de deelnemers eigenlijk?

Sarah: Heel persoonlijk volgens mij. Door de elementen die ze uit de voorgestelde gedichten halen, en de manier waarop ze erover filosoferen, komt het persoonlijke verhaal bovendien, ook al zijn het maar flarden, en wordt het omfloerst gebracht. Er komt andere inhoud vrij dan tijdens een gesprek met een sociaal assistent of een officieel interview.

Deelname aan het poëzieatelier is vrijblijvend. Dat zorgt vaak voor een komen en gaan. Bovendien is de gemiddelde verblijfsduur van de ongeveer 800 bewoners in het

Klein Kasteeltje beperkt in tijd. Hoe kan ervoor gezorgd worden dat de deelname aan cultuur, of het nu in de vorm van een poëzieatelier is of aan de hand van aanbod van een externe cultuurpartner, wordt verduurzaamd?

Sarah: Op een heel concreet niveau zou het goed zijn bijvoorbeeld om met de deelnemers van het poëzieatelier af en toe een publicatie uit te brengen. Een tastbaar werk, dat in de hand kan worden genomen. Voor de rest denk ik dat deze cultuurparticipatie ook zou kunnen leiden tot een duurzaam vrijwilligerswerk voor een andere culturele organisatie.

Is 'onze' kunstbeleving een ver-van-hun-bed-show?

Sarah: Ik stel vast dat wij er natuurlijk een heel westerse visie op na houden, en dat we ervan uitgaan dat onze grote schilders of schrijvers ook die van hen zijn. Vorige week kwam ik er bijvoorbeeld achter dat geen van de aanwezige schrijvers Van Gogh kende. Anderzijds bedenk ik ook dat ik zo weinig af weet van hun poëzie en artistieke toppers.

Daarom vraag ik hen altijd om werk uit hun land van afkomst mee te brengen, werk dat hen boeit. Het is ook grappig hoe anders we dat werk vaak smaken: te romantisch, te omfloerst, te indirect, ...

Hoe verliep de samenwerking met Lasso? Er zijn gedurende twee jaar tal van uitwisselingsmomenten geweest met externe cultuurpartners in Brussel of individuele Brusselse kunstenaars, hoe sta je daar tegenover?

Sarah: Het is fijn en verrijkend om af en toe iets te kunnen organiseren dat 'groter' is. De meet & greet met een externe cultuurpartner, geeft de bewoners van het

Opvangcentrum het **KLEIN KASTEELTJE** is één van de 19 opvangcentra voor asielzoekers in België die rechtstreeks worden beheerd door Fedasil. In het opvangcentrum zijn er zo'n 720 plaatsen voor asielzoekers. Het Klein Kasteeltje is het oudste en grootste opvangcentrum voor asielzoekers in België.

CEDES (Centrum voor educatieve en sociaalartistieke projecten) is een organisatie die in Vlaanderen werkt rond armoedebestrijding. CEDES wil met een wekelijks poëzieatelier in het Klein Kasteeltje de innerlijke kracht en wijsheid, de overtuigingen en verhalen van de bewoners van het Klein Kasteeltje een kans geven.

De **HOOFDSTEDELIJKE OPENBARE BIBLIOTHEEK** (HOB/Muntpunt) op het Muntplein is een levendig en gezellig kruispunt waar Nederlandstalige Brusselaars, pendelaars, maar ook anderstaligen elkaar ontmoeten rond een quasi volledig bibliotheekaanbod. Je vindt er meer dan 150.000 boeken, in het Nederlands of in het Frans, Engels, Duits... Verder is er een uitgebreide selectie binnen- en buitenlandse kranten en tijdschriften, Cd's, video's, Cd-rom's, Cd-i's en taalcurssussen. De digitale poot van de bibliotheek verleent toegang tot diverse Cd-rom's, internet en online informatiebanken.

Klein Kasteeltje het gevoel dat er ook buiten de muren van het opvangcentrum waardering is voor wie ze zijn en wat ze doen. Toch blijft het afwachten hoeveel volk er telkens gaat opdagen en dat is voor mij persoonlijk wel een stressfactor. Het bekendmaken van projecten binnen het Klein Kasteeltje is niet altijd evident. Er zijn veel bewoners, het is er een komen en gaan. Het is dus niet gemakkelijk om grip te krijgen op de bewoners en hun vrijetijdswensen. We hebben als CEDES veel vrijheid om een project op poten te zetten met en voor de bewoners van het Klein Kasteeltje; daar staat wel tegenover dat je dan als organisatie ook de verantwoordelijkheid draagt voor je project op vlak van inhoud, communicatie,... Het zou ook goed zijn om de andere organisaties, die werkzaam zijn in het Klein Kasteeltje, te leren kennen, om het aanbod beter op elkaar af te stemmen, of om deelnemers naar elkaar door te sturen.

Hoe komt het dat het poëzieatelier vaak alleen door mannen wordt bijgewoond?

Sarah: Veel vrouwen hier hebben kinderen, wat het niet altijd vanzelfsprekend maakt voor hen om mee te doen. Het is ook niet gemakkelijk om de vrouwen die dan komen, op te volgen.

Stel dat je dit atelier nog enkele jaren voortzet, wat zou je dan anders aanpakken? Wat staat er nog op je wishlist?

Sarah: Ik zou niet onmiddellijk veel willen veranderen. Ik denk dat je weinig nodig hebt om toch iets waardevols te kunnen bereiken. Een eenvoudig ingerichte ruimte, pen en papier volstaan om van gedachten te wisselen

over poëzie en om zelf iets op papier te zetten. Wel zou ik graag nog meer Engelstalig materiaal hebben om mee te werken, meer dichtbundels.

Voor de rest ben ik realistisch, en probeer ik iets te bereiken binnen een niet altijd evidente context: de korte verblijfsduur in het Klein Kasteeltje, de prangende problemen van de bewoners en de onzekerheid die ze voelen, de vele talen, ...

John Irving spreekt in zijn roman 'Until I find you' op een bepaald moment van een 'pilgrim experience', een gebeurtenis of ervaring waardoor je leven onherroepelijk en radicaal verandert. Ik kan me inbeelden dat poëzie geknipt is voor asielzoekers om hun 'pilgrim experience' onder woorden te brengen.

Sarah: In poëzie vind je iets terug, iets wat je doet mijmeren of tot een inzicht brengt. Je hebt alles verloren en je bent ver verwijderd van alles wat vroeger een evidentie was, en dankzij de poëzie vind je iets terug.

LITERAIRE ONTMOETINGEN BIJ PASSA PORTA

Interview met Petra Broeders (Charlotte Michils – Lasso)

Passa Porta werd enkele jaren geleden aangesproken door Lasso om mee te stappen in het poëzietraject van het Klein Kasteeltje onder leiding van Sarah Reader Harris. De toenadering tussen het multiculturele atelier en het letterenhuis bleek een voltreffer. De uitwisselingsmomenten werden fel gesmaakt en waren altijd anders: nu eens aangevuurd door een writer in residence, dan weer op zoek naar sporen van poëzie in het straatbeeld. Ik heb afgesproken met Petra Broeders in de bijzonder uitnodigende Passa Porta Bookshop. Als assistente programmatie, communicatie en productie was Petra nauw betrokken bij het uitwisselingsproject en gaf ze de ontmoetingen mee vorm.

Welke van de activiteiten is je het meest bijgebleven?

Petra: Moeilijke keuze. Er was natuurlijk Terrance Hayes, een schrijver in residentie, die door zijn profiel uitstekend geplaatst was om de deelnemers aan het poëzieatelier te inspireren (Terrance Hayes kreeg als een uit het armere zuiden van de VS afkomstige student dankzij een sportbeurs de kans om zich op te werken, en ontdekte via omwegen dat hij een getalenteerd gedichtenschrijver is. – red.). Zo'n man spreekt niet alleen bevlogen over poëzie, hij geeft je als publiek ook een inkijk in zijn 'productieproces'. Bovendien is hij een heus rolmodel voor de schrijvers in het Klein Kasteeltje, die zich in een even precaire situatie bevonden en trouwens nog altijd bevinden. Zijn toegankelijk, ritmisch dichtwerk en de passie waarmee hij over poëzie spreekt zijn blijkbaar nog lang blijven nazinderen. Het spreekt voor zich dat niet elke schrijver in residentie op een even vlotte manier omspringt met dergelijke groepen of projecten. Een schrijver in residentie krijgt – naast de kans om te schrijven – een gans pakket van verwachtingen en taken voorgeschoteld. Het is aan de schrijver om eruit te pikken waar hij of zij zich het beste bij voelt. Een recentere resident, de Letse schrijfster Inga Zolude, had bijvoorbeeld ook veel voeling met de schrijversgroep van het Klein Kasteeltje.

Waar ik nu ook spontaan aan terugdenk, is de boekvoorstelling van het Rode Kruis Houthalen-Helchteren op Gedichtendag. De azielzoekers van het Rode Kruis Houthalen-Helchteren hadden net zoals in het Klein Kasteeltje ook een poëzieatelier gevolgd en wilden graag iets doen met de gedichten die daaruit voortgekomen waren. Peter Vermeersch, een Brusselse dichter, heeft die vervolgens geredigeerd en gebundeld. Het leek ons dan ook fijn om die bundel voor te stellen op Gedichtendag en zodoende beide ateliers, dat van Houthalen-Helchteren en het Klein Kasteeltje, met elkaar te laten kennismaken. Samen met de programmasamenstellers Piet Joostens en Paul Buekenhout werd bekeken hoe de boekpresentatie kon worden geïntegreerd in het geheel. Het resultaat was een bijzonder fijne dag.

Vormen dergelijke uitwisselingen een meerwaarde voor zowel Passa Porta als voor de bewoners van het Klein Kasteeltje?

Petra: Het fijne is dat die groep een optelsom is van individuen die elk hun eigen geschiedenis meebrengen. Omgekeerd hoop ik ook dat de ontmoetingen met bijvoorbeeld de schrijvers in residentie, zoals er ook mee waren op de kanaalwandeling (van de Klare Lijn – red.), inspirerend zijn voor de bewoners van het Klein Kasteeltje. Bovendien blijkt daar wel uit dat ook 'buitenstaanders' of niet-hulpverleners met hun lot begaan zijn. Ook de workshopavond van Gedichtendag waarbij ze de kans kregen om hun eigen poëzie te presenteren voor publiek, moet bij hen heel erg in de smaak gevallen zijn, getuige de bezoeken van enkelen dagen later. Sommigen onder hen hadden hun eigen dichtbundel mee om erover te vertellen. Op de workshop- en presentatieavond van Gedichtendag waren er trouwens ook in het publiek enkele mensen van het Klein Kasteeltje aanwezig. Hun betrokkenheid bij de rest van het programma was beperkt, maar het feit dat ze er waren om hun fellow-asielzoekers te zien en te horen presenteren, was wel hartverwarmend.

Hoe divers is het publiek van Passa Porta eigenlijk?

Petra: Passa Porta moet dringend werk maken van een publieksonderzoek. Er is dus geen cijfermateriaal voorhanden. Wat we weten is gebaseerd op vaststellingen en perceptie. Er worden zowel projectmatig als op het vlak van communicatie inspanningen geleverd naar diverse doelgroepen toe. Naast de wisselwerking met het poëzieatelier van het Klein Kasteeltje wordt er bijvoorbeeld ook samengewerkt met het Huis van het Nederlands of Globe Aroma, een sociaal-artistieke organisatie die ontmoetingen in de stad stimuleert. Zij nemen de rol op van bemiddelaar waardoor het voor asielzoekers, vluchtelingen, nieuwkomers,... evidentier wordt om bij Passa Porta binnen te stappen. Toch blijft Passa Porta een moeilijk inneembare vestiging voor een aantal groepen. Je moet natuurlijk een bepaalde graad van geletterdheid of onderwijsniveau hebben. Het is ook echt thema-afhankelijk welke groepen er op welke presentaties langskomen. Voor de auteur en professor literatuur Alain Mabanckou zochten we contact met de Congolese gemeenschap in Brussel, wat niet makkelijk bleek, omdat die vrij versnipperd is. Toch zaten er dankzij de toenaderingspogingen wel een aantal Congolezen in de zaal. Het lag dan ook in de lijn van onze verwachtingen dat het telkens om professoren ging. Het aangehaalde voorbeeld is kenmerkend voor hoe Passa Porta te werk gaat in zijn publiekswerking en communicatie. Afhankelijk van het project en de presentatie wordt telkens nagedacht over de uit te nodigen groepen, of het eventueel nog niet aangeboorde publiek. Het is zo dat we niet alleen de overtuigde literatuurlijfhebber over de vloer willen krijgen, het is echt de bedoeling om ook anderen warm te doen lopen voor de letteren.

Wat is het belang van publiekswerking binnen Passa Porta?

Petra: Dat Passa Porta qua publiekswerking à la carte werkt, is mede ingegeven door het feit dat er geen echte publiekswerker is bij Passa Porta. Enkele taken die tot het werk van de publiekswerker zouden kunnen behoren, zitten in mijn takenpakket. Mocht er meer tijd gaan naar publiekswerking, zouden we effectief ook

met een aantal programma's de boer op kunnen gaan. Er zou met andere woorden een actief beleid kunnen worden gevoerd in de diverse organisaties. Dat is wel een stille ambitie, denk ik.

Het is ook zo dat Het beschrijf (dat de literaire programma's organiseerde en de schrijversresidenties regelde - red.) eind 2012 ermee is opgehouden. Dat betekent dat de vroegere opdeling tussen de Passa Porta Bookshop en de twee literaire organisaties, Entrez Lire en Het beschrijf wegvalt en dat ze één vzw worden, waardoor er nauwer zal kunnen worden samengewerkt. Zo kan Het beschrijf nu bijvoorbeeld wel suggesties doen aan de boekenwinkel, maar er is geen echt of formeel zeggenschap. De keuzes die de Bookshop maakt, bepalen mee de graad van toegankelijkheid van de zaak. Een weloverwogen keuzebeleid zou mogelijks een actie kunnen zijn met het oog op een diverser publiek.

De eerder vermelde inspanningen gingen eigenlijk altijd over het zoeken van een divers publiek naar aanleiding van een concreet programma, maar Passa Porta heeft met 'Vers Brussel' ook wel echte wijkprojecten opgezet. Het beschrijf nam in 2004 het initiatief om in te spelen op de taalrijkdom van Brussel, en om poëzie een prominente en permanente plaats te geven in de stad, in een variatie op het fenomeen van de stadsdichters in andere steden. De man die daar zijn schouders onder zette, was Bruno Aertssen: Bruno begeleidt nu educatieve projecten bij de HOB.

Passa Porta leidt dus nieuwe publieken toe naar bestaand aanbod ter plaatse, in de Passa Porta Bookshop zelf, maar trekt ook naar de wijk om de betrokkenheid van de wijkbewoners te stimuleren. Tot slot zijn er ook een aantal Europese platformen waarvoor Passa Porta zich engageert (o.a. EUNIC, ...). Er gebeurt dus wel vrij veel. Er kan ongetwijfeld nog veel meer gebeuren. Een diversiteitsplan ontwikkelen, ingebed in het beleid, is een werk in progress. De samenwerking met Lasso is daarbij voor ons een belangrijke brug naar andere werelden en sectoren.

LASSO wil cultuurparticipatie en cultuureducatie in en rond Brussel vergroten en versterken door een motor te zijn voor kwaliteitsvolle netwerking en samenwerking tussen professionelen uit de Brusselse kunstensector en uit andere sectoren zoals het jeugdwerk, welzijn en onderwijs. Lasso zorgt voor het uitwisselen van informatie, kennis, ervaring en expertise over cultuurparticipatie en -educatie in Brussel. Via diverse projecten en trajecten bemiddelt Lasso tussen culturele aanbieders en socio-culturele verenigingen, welzijnsorganisaties of

onderwijsinstellingen. Daarnaast promoot Lasso het belang van cultuurparticipatie en -educatie op maat van Brussel. Daarnaast promoot Lasso het belang van cultuurparticipatie en -educatie op maat van Brussel.

Het **HUIS VAN HET NEDERLANDS** Brussel heeft als hoofdplicht het informeren over en doorverwijzen naar de meest geschikte les NT2. Daarnaast heeft het Huis van het Nederlands Brussel specifiek ook twee andere opdrachten die te maken hebben met de meertaligheid van de stad: taal promotie en taalbeleid. En het zet ook in op de kwaliteit van het aanbod Nederlands.

Paul Kamisy: Vrijwilligerswerk als opstap

Naast de artistieke opleiding aan de Academie in Anderlecht heeft Paul nog verschillende opleidingen gevolgd. Alle kansen die hem interesseerden en hem konden verrijken heeft hij gegrepen. Desondanks was het niet vanzelfsprekend om werk te vinden. Na zijn vertrek uit het Klein Kasteeltje is Paul vrijwilligerswerk gaan doen. Eerst bij Camelia (een deelorganisatie van Link = Brussel die wil helpen aan het opbouwen van een interculturele samenleving in Brussel), waar hij computerlessen gaf aan residenten van het Klein Kasteeltje. Via kennissen kwam Paul in contact met Pact Ateliers van het Pacheco Instituut. Voor het wijkfeest van Pacheco heeft Paul enkele films gemaakt. Hij organiseerde in 2010 ook de animatie van een Studio-bis atelier en trad tweemaal op als muzikant: tijdens een kerstmarkt en op het wijkfeest. Via Jean-Noël, die Pauls artistieke kwaliteiten erkende en die zijn capaciteiten bij de organisatie van de

wijkfeesten wilde promoten, kwam Paul bij Bruxelles en couleurs/Brussels Gekleurd terecht, dat toen wijkfeesten organiseerde. Hij deed dit alles als vrijwilliger, want het was niet evident om aangeworven te worden voor betaald werk. Even leek het erop dat Muziekpublique, een Brusselse organisatie die traditionele muziek en dans in zijn breedst mogelijke betekenis promoot, Paul zou aannemen als technicus voor geluid en beeld en productiemedewerker, maar door subsidieproblemen kon dat voorstel niet doorgaan. Ook het voorstel van Muziekpublique om Paul aan te werven als 'Artikel 60'-werknemer lukte niet. Het OCMW gaf de moed niet op en uiteindelijk kwam Globe Aroma als voorstel uit de bus. Paul kende de organisatie en hij was er al vaker langs geweest om te repeteren met zijn muziekgroep. Voordien had hij bij Globe Aroma zelfs zijn CD 'Art in exile' opgenomen.

GLOBE AROMA: DE VELE KANTEN VAN CULTUURPARTICIPATIE

Interview met Els Rochette (Charlotte Michils – Lasso)

De site achter het poortje van de Cellebroersstraat 16 ligt er op het eerste gezicht vrij rustig bij. Maar de dingen zijn niet altijd wat ze lijken. In de linkerhoek aan de overkant van de grote binnenplaats gonst het van de activiteit. Mensen zitten er in kleine groepjes vrolijk te discussiëren of wisselen enkele kennismakingswoorden uit boven een dampende kop koffie. Iemand maakt een muurgroot schilderij, anderen zijn in de weer met instrumenten, ... Het atelier van Globe Aroma herbergt op het lunchuur een twintigtal mensen. Sommigen onder hen komen hier al een paar jaar, en houden eraan om iedere keer dat ze in België neerstrijken binnen te springen. Anderen komen de temperatuur opmeten en raken aan de praat. Het zijn lotgenoten die elkaar vinden en gelijklopende verhalen uitwisselen, die kunst een plaats in hun leven willen geven.

Els Rochette, coördinator van Globe Aroma, huist in een klein bureau aan de overkant van de binnenplaats, waar ze sinds de laatste subsidieronde aan de slag is als enige betaalde kracht. Gelukkig wordt Els bijgestaan door een fikse ploeg vrijwilligers die bestaat uit mensen die vaak op een goede dag het atelier zijn binnengewandeld, er een tijdje zijn blijven hangen, om vervolgens als vrijwilliger hun schouders te zetten onder de verschillende cultuurprojecten van Globe Aroma. Enkelen konden tot voor kort ook in vast dienstverband aan de slag. Helaas werd de recentste aanvraag voor meerjarige subsidiëring in het kader van het Kunstendecreet niet weerhouden, waardoor het personeelsbestand weer afgebouwd moest worden. De in 2002 opgerichte organisatie focust met haar atelierwerking op gevluchte kunstenaars die in Brussel verblijven. In 2005 kwam er naast dit luik ook projectwerking bij, waardoor niet enkel het individuele werk van de bereikte artiest in de kijker wordt gezet, maar ook een belangrijke rol weggelegd is voor kunstenaars in groepsprojecten.

Verlaat eenzijdig samengestelde vergadertafels en loop binnen in een jeugdhuis, een dienstencentrum, het café op de hoek. Het is de ideale manier om komaf te maken met het wij-zij-denken.

Intercultureel werken vraagt tijd

Wanneer ik vraag hoe de werking er vandaag uitziet, klinkt het strijdlustig dat die er net hetzelfde uitziet als voor de financiële herschikking. Met man en macht worden de projecten verdedigd en wordt de atelierwerking in stand gehouden. Enkel de taken die niet onmiddellijk tot de kernactiviteit van Globe Aroma behoren, sneuvelen. Zo wordt de stap om te theoretiseren en filosoferen over interculturaliteit minder snel gezet. Voor Els en haar vrijwilligers is het helder: intercultureel werken vraagt tijd. Het gaat erom de handen uit de mouwen te steken, mensen aan te spreken, banden te smeden, vertrouwen op te bouwen. Stuk voor stuk kleine stapjes en initiatieven die minder zichtbaar zijn, of moeilijk onder woorden kunnen gebracht worden. Het is werk dat tijd vraagt, en misschien minder spectaculair is, maar dat op korte, en zeker op lange termijn loont. Els pleit voor meer diversiteit op de werkvloer en breekt een lans voor de integratie van bijvoorbeeld nieuwkomers die meer tijd nodig hebben om 'volwaardig' te functioneren binnen een organisatie. Het zijn mensen die meer begeleiding nodig hebben, maar die de organisatie rijker maken in hun denken en diversiteit. Ze hoopt dat het beleid 'interculturaliseren' gaat erkennen als volwaardig thema of werkpunt binnen cultuur. Organisaties die er moeite voor doen en een etnisch-diverse stad als Brussel net iets leefbaarder maken door hun socio-artistieke werking, moeten volgens haar gevaloriseerd worden. "Laat de Brusselaars zelf aan zet zijn, hoor wat zij te zeggen hebben. Verlaat éénzijdig samengestelde vergadertafels en loop binnen in een jeugdhuis, een dienstencentrum, het café op de hoek. Het is de ideale manier om komaf te maken met het wij-zij-denken. Omgevingsanalyses en vergaderingen zijn nodig, maar worden best tot een minimum beperkt. Natuurlijk liggen er andere uitdagingen besloten in Sint-Joost dan in Jette, maar eens je het onderzoek voorbij bent, komt het erop aan om de handen uit de mouwen te steken en te leren omgaan met de armoede en de diversiteit."

Project 'Cultuurlijn salon'

"Het positieve aan al deze denkoefeningen is dat ze de bewustwording vergroten en dat er ondertussen een brede basis is ontstaan die het belang van interculturaliteit onderschrijft", aldus Els. Met deze laatste vaststelling over de spanning tussen denken en doen, stapt ze over naar de omschrijving van de huidige werking van Globe Aroma. Het vlaggenschip van de projecten is het 'Cultuurlijn salon'. Het is een vrij duidelijk project met vastomlijnde doelstellingen dat nog steeds gerealiseerd kan worden dankzij bijkomende VGC-middelen. De opzet bestaat erin dat bewoners in het Klein Kasteeltje een beeld krijgen van cultuur zoals die aangeboden wordt door de reguliere instellingen in Brussel, en er voor een prikje heen kunnen gaan. Acht tot tien uitstappen per maand worden georganiseerd, en die betekenen voor de deelnemers meer dan het bijwonen van een voorstelling of concert. Het gaat om samenkomen, een babbeltje slaan, nieuwe mensen leren kennen, wegwijs worden in Brussel, de codes leren van een niet altijd zo toegankelijke sector, ... Op jaarbasis gaat het toch al snel om een kleine achthonderd bezoekers die via 'Cultuurlijn salon' de weg vinden naar concertorganisatoren of kunstenhuizen van hun voorkeur. Het aanbod van dans- en theatervoorstellingen, muziekovertredens en tentoonstellingen wordt maandelijks opgelijst op een 'Cultuurlijn salon' in de Beursschouwburg. De salons kennen een stijgend succes. Zo moest er in het begin nog actief naar publiek gezocht worden in het Klein Kasteeltje zelf, vlak voor het evenement begon, terwijl er de laatste keer al ongeveer vijftig geïnteresseerden klaarstonden in de inkomhal. De vrijwilligersploeg is een mix van Belgen, andere Europeanen en voormalige bewoners van het Klein Kasteeltje die het project kennen en ondertussen al hun verblijfspapieren hebben gekregen. Veel nationaliteiten samen dus. Op het vlak van genderdiversiteit scoort het project minder goed: het 'Cultuurlijn salon' wordt overwegend bezocht door mannen. Een reden hiervoor is dat er meer mannen dan vrouwen wonen in het Klein Kasteeltje, maar dit ene feit vergoelijkt niet alles. Om ook de vrouwen te kunnen bereiken, wordt er maandelijks een gezinsactiviteit georganiseerd: moeders, vaders en kinderen gaan dan samen op pad. Daarnaast probeert Globe Aroma de gratis festivals in kaart te brengen en ook daar een deel van te bezoeken.

Eigenlijk is het een heel menselijk verhaal, dat niet anders is omdat het doelpubliek voornamelijk uit nieuwkomers bestaat.

Klein Kasteeltje als vaste partner

Globe Aroma krijgt als organisatie 'carte blanche' om activiteiten te organiseren voor het publiek van het Klein Kasteeltje, wat de samenwerking tussen beide organisaties vergemakkelijkt. Er is veel ruimte voor experiment. De keerzijde van de medaille is dat het aanbod van de verschillende organisaties en dat van het Klein Kasteeltje niet altijd goed op elkaar is afgestemd.

De werking van Globe Aroma steunt hard op vrijwilligers. Die vrijwilligers krijgen taken toebedeeld naar gelang hun motivatie en inzetbaarheid. Het opstellen van de maandkalender en de promotie in het Klein Kasteeltje is in handen van Globe Aroma. Voor de begeleiding van de bewoners op de cultuuruitstap zijn er tientallen vrijwilligers actief, die 'ambassadeurs' genoemd worden. Daags voor het cultuurlijnsalon wordt er geflyerd, en worden er mensen aangesproken. Het project is in volle ontwikkeling, waardoor er wel elke maand aan gesleuteld wordt. De bewoners worden zoveel mogelijk persoonlijk benaderd in de communicatie naar hen toe. Zo krijgen de deelnemers van de vorige maand een sms met de praktische info voor een volgende uitstap. "Door ons enkel te baseren op de nummers van de laatste bezoeken, is de kans groot dat het merendeel van de deelnemers nog in het Klein Kasteeltje verblijft", vult Els verder aan.

De meeste inschrijvers komen meestal ook opdagen. Op het laatste moment is er altijd wel een enkeling verhinderd, maar dat levert dan meteen een nieuwe kans op voor een toevallige passant of iemand die niet op de hoogte was van de uitstap, maar wel geïnteresseerd is om mee te gaan. Eigenlijk is het een heel menselijk verhaal, dat niet anders is omdat het doelpubliek voornamelijk uit nieuwkomers bestaat. De reacties of gedragingen die wij Belgen hebben, vind je evenzeer bij hen terug: zo willen de meesten zich graag met een paar vrienden inschrijven en dagen er minder geïnteresseerden op wanneer het regent. Tegelijk is er een grote openheid naar de anderen. Een Afrikaans concert lokt niet alleen Afrikanen, maar evengoed Afghaanse bewoners. Voor deze laatste groep gaat er een nieuwe wereld open, want onder het Taliban-regime waren veel kunstuitingen verboden.

Artistieke creatie

Als het 'Cultuurlijn salon' een eerste belangrijke pijler is, dan is de doorlopende atelierwerking vanaf twaalf uur de tweede binnen de werking van Globe Aroma. Naast de steun van vrijwilligers kan Globe Aroma ook rekenen op stagiaires voor de permanentie. Er is wel altijd iemand als het atelier open staat voor de kunstenaars of muzikanten. Momenteel zijn er minder beeldende kunstenaars. Daar staat tegenover dat er wel elke week nieuwe aanvragen binnenkomen van muzikanten op zoek naar een repetitieplek. Globe Aroma zorgt ook voor de toeleiding van die kunstenaars naar andere plekken zoals Zinnema (het Vlaams huis voor amateurkunsten in Brussel), Muziekpublique, Gemeenschapscentrum De Markten, Kunsten-centrum De Beursschouwburg, het theateratelier van Hobo (een deelwerking van

GLOBE AROMA is een sociaal-artistieke organisatie die ontmoetingen in de stad stimuleert. Globe Aroma zet in op samenwerkingsverbanden om artistieke uitwisseling mogelijk te maken en om via kunst een interculturele dialoog op gang te brengen. (Kandidaat-)vluchtelingen en nieuwkomers met artistieke capaciteiten vormen een belangrijk deel van het doelpubliek.

CAW Archipel), kunsteducatieve organisatie Met-x, Gemeenschapscentrum De Pianofabriek, ... Elk parcours verloopt natuurlijk anders. Dat van een muzikant die in zijn thuisland al een zekere naam heeft en al een paar cd's heeft opgenomen, ziet er anders uit dan dat van een beginner. Globe Aroma zet vooral in op netwerkverbreding, linken leggen met andere organisaties, huizen en kunstenaars via bijvoorbeeld de Beursschouwburg, Kaaithheater of Atelier 210. "We wilden meer werk maken van een professionele begeleiding, maar omwille van het wegvallen van de subsidies zit dat er dit jaar nog niet in", verduidelijkt Els. Vooral bij beeldende kunstenaars leeft de nood om af en toe feedback te krijgen.

De derde poot in de projectwerking richt zich op de toekomst. Het gaat om een eenjarig sociaal-artistiek project in samenwerking met het Kaaithheater en lokaal dienstencentrum De Harmonie onder leiding van Jan Geers, Jamal Boukhriss en Dominique Van Malderen. Het plan is om een fictiefilm te maken met de bewoners uit de Noordwijk en mensen van Globe Aroma en het Kaaithheater. Sinds eind april is 'Filmclub' opgestart, waarbij een ruim workshopaanbod voorzien wordt (camerawerk, monteren, dialogen schrijven, improviseren, ...) De buurt wordt in elk geval nauw betrokken bij het project: "We willen de bewoners doen warm lopen en de organisaties uit de wijk in de boot trekken. Het spannende is dat je nooit weet waar je precies uitkomt.", aldus nog Els Rochette.

Paul Kamisy: Globe Aroma biedt houvast

Paul Kamisy heeft 2,5 jaar voor Globe Aroma gewerkt en kijkt positief terug op die tijd. Het heeft hem bijvoorbeeld geholpen om mensen die hij in het begin van zijn verblijf in België had leren kennen maar uit het oog verloren was, opnieuw op te zoeken. Wat voor hem nog belangrijker is, is dat hij door zijn werk voor Globe Aroma in contact kwam met asielzoekers die in het Klein Kasteeltje verbleven. Hij heeft met hen samengewerkt, projecten opgestart, en hij heeft het gevoel dat hij op die manier iets heeft kunnen teruggeven aan wie hem geholpen heeft toen hij hier net aankam en zelf hulp nodig had.

Bij Globe Aroma heeft Paul verschillende

jobs gehad. In het begin was hij sociaal-artistiek en logistiek medewerker, maar hij heeft ook muziekprojecten opgestart, repetities georganiseerd, muzikanten begeleid en raad gegeven,...

Het belangrijkste project was 'Show Case', dat door Globe Aroma twee jaar lang in de Beursschouwburg georganiseerd werd. Het doel was om muzikanten te begeleiden en klaar te stomen om hun kunnen te tonen op een podium. In de zaal zaten professionelen uit de muziekwereld, maar ook gewoon publiek, zodat de sfeer van een concert gecreëerd werd. Naar aanleiding van de tiende verjaardag van Globe Aroma heeft Paul de drie concertavonden van het verjaardagsfeest in de Beursschouwburg helpen organiseren.

THEATER MAKEN MET EN OVER NIEUWKOMERS

Le Mouton et La Baleine (Laurent Ska – Atelier 210)

Aanpak en verloop

'Le Mouton et la Baleine' is een toneelstuk over ballingschap, over reizen, over het doorbreken van grenzen. De voorstelling is gebaseerd op een tekst die ook een hele weg heeft afgelegd vooraleer hij in onze handen terecht kwam. Jasmina Douieb, een actrice en regisseuse met wie we regelmatig samenwerken, kreeg de tekst van een vriend, een Belg van Marokkaanse afkomst die in Spanje woont en hem op zijn beurt van een Marokkaanse vriend gekregen had. Die vriend had de tekst geschreven en opgevoerd in Montréal, in een regie van Wajdi Mouawad.

De voorstelling geeft uitdrukking aan de noodzaak van ontmoetingen, of meer zelfs, aan de onvermijdelijkheid ervan. Mensen zijn onderweg, steken grenzen over; van het noorden naar het zuiden doen ze dat meestal met toeristische motieven, van het zuiden naar het noorden meestal omwille van noodzakelijke redenen. De boodschap die de auteur ons wil meegeven is dat deze twee bewegingen niet naast elkaar kunnen blijven bestaan en elkaar blijven ontlopen. Dat doet hij door Russische zeelui, Afrikaanse illegale vluchtelingen en Franse toeristen samen op één boot te zetten.

Vanaf het begin was het duidelijk dat we het onderwerp van ballingschap en clandestiene immigratie niet konden behandelen vanuit een zuiver fictioneel standpunt. Om dit fictieverhaal vast te haken aan de werkelijkheid wilden we op twee domeinen inzetten: enerzijds wilden we vluchtelingen (illegaal of niet) in België aan het woord laten en anderzijds wilden we het publiek sensibiliseren voor de omstandigheden waarin de vluchtelingen in België en in Brussel leven. Dit laatste werd concreet via een aantal ontmoetingen en samenwerkingen die aan het publiek aangeboden werden, samen met Théâtre Océan Nord.

Het feit dat we vluchtelingen wilden betrekken bij de voorstelling heeft zich geleidelijk rond twee aspecten geconcentreerd. Ten eerste door nieuwkomers-kunstenaars actief te betrekken bij de voorstelling en ten tweede door het maken van een documentaire. Die documentaire gebruikt het creatieproces van de voorstelling als algemeen kader, maar getuigt daarnaast ook over de levens- en werkomstandigheden van nieuwkomers-kunstenaars en vluchtelingen in Brussel.

Het leek ons op dat moment in het creatieproces logisch dat we een partner zouden zoeken die ons in contact kon brengen met nieuwkomers-muzikanten. De vzw Globe Aroma bleek de ideale partner voor dit project.

ATELIER 210 is een theater- en concertzaal in Etterbeek. Het beschikt over een zaal voor 400 bezoekers en is gevestigd in een oude cinemazaal uit de jaren '60. Atelier 210 is een ontmoetingsplaats en een uitwisselingsplaats en draagt diversiteit hoog in het vaandel.

THÉÂTRE OCÉAN NORD is een Brussels theater dat voorstellingen toont van jonge makers en van regisseuse Isabelle Pousseur, de artistiek directrice. Er worden ook workshops georganiseerd voor amateurs en professionelen.

Deze Brusselse organisatie probeert een interculturele dialoog op te zetten door middel van kunst. Concreet geeft Globe Aroma de kans aan bewoners of ex-bewoners van het Klein Kasteeltje, aan nieuwkomers maar ook aan vluchtelingen die al langer in het land zijn, om hun artistieke kwaliteiten tentoon te spreiden en om culturele activiteiten bij te wonen. Sinds april 2010 hebben we een duurzame relatie opgebouwd die ook doorliep tijdens de voorbereiding en de uitvoering van het project.

Vluchtelingen als kunstenaars in de voorstelling

Het project dat regisseur Jasmina Douieb ons voorstelde, had als uitgangspunt nieuwkomers actief te laten deelnemen aan de voorstelling. Aangezien het niet ging om een creatieproces in de repetitiezaal, maar om het uitvoeren van een al eerder geschreven Franse tekst, wilden we nieuwkomers-muzikanten laten samenwerken met een groep Belgische acteurs.

De muzikanten werden actief betrokken bij het creatieproces en kregen de ruimte om hun eigen ideeën in te brengen. Uiteindelijk belichaamden ze de utopie van de ontmoeting die in de theatertekst beschreven wordt.

De tekst werd grondig herzien en aangepast om zoveel mogelijk ruimte te geven aan de muzikanten, niet enkel voor hun muziek maar ook voor hun woorden, voor scènes die ze zelf konden schrijven.

De idee om workshops te organiseren die zouden voorafgaan aan de repetitieperiode van de voorstelling groeide langzamerhand. Op die manier kregen de muzikanten de kans om hun eigen muziek te creëren, om te werken aan de bewegingen en om de andere medewerkers aan de voorstelling te leren kennen. Wat betreft de muziek wilden we absoluut vermijden dat we ons te veel zouden concentreren op de afkomst van de muzikanten. We wilden dat de uitkomst van de workshops het resultaat van een ontmoeting zou zijn, een ontmoeting van de muzikanten onderling en van de muzikanten met de rest van de ploeg. Jasmina vroeg daarom aan Catherine De Biasio en Aurélie Muller – twee muzikanten met ervaring in de Belgische pop-rockwereld – om voor de basis van de composities te zorgen. Hun muziek diende als vertrekpunt voor de workshops. De choreografie vertrouwde ze toe aan Bérengère Bodin, die samen met haar regieassistente Morena Prats de theaterworkshops leidde.

De inbreng van de muzikanten moest ingepast worden binnen het vaststaande kader van het toneelstuk met alle beperkingen dat dat met zich meebrengt. Die creatieve beperkingen waren precies dezelfde voor de acteurs als voor de muzikanten: een tekst, een regie, een scenografie,...

De bedoeling van de workshops was net om hiervoor creatieve oplossingen te vinden met alle kunstenaars samen. Slechts een deel van het resultaat van de workshops werd tijdens de voorstelling getoond. De documentaire die het verloop van de workshops vastlegde, gaat dieper in op die ontmoetingen.

'Le Mouton et la Baleine' was met andere woorden het resultaat van een collectief creatieproces met enkele vooraf vastgelegde artistieke ijkpunten. Toch is dat vastgelegde kader soepeler gebleken dan gedacht. Het gaf ons de mogelijkheid om een echte creatieruimte te ontwikkelen, maar de vaste structuur zorgde ervoor dat het niet alle kanten op ging.

Dat de basis van bepaalde muziekstukken of melodieën al vastlag, heeft niet verhinderd dat de composities die uit de workshops voortvloeiden, muziek was die vanuit een (h)echte groep kwam. Integendeel, de basisstukken functioneerden als verbinding tussen de verschillende muzikale werelden en we konden er naar teruggrijpen wanneer we zoekende waren.

De workshops

De workshops vonden plaats van 6 september tot 30 november 2012 en werden direct gevolgd door de werkelijke repetitieperiode tot aan de première op 15 januari 2013. Twee tot drie keer per week kwamen de deelnemers aan de workshops gedurende drie uur samen. De workshops werden onderverdeeld in muziek, dans en theater. Er waren uiteindelijk elf kunstenaars die op regelmatige basis deelnamen.

Aan het hele project gingen uitgebreide gesprekken met Globe Aroma vooraf over alle praktische en extra-artistieke zaken (het opstellen van de uurregeling, het loon van de muzikanten, de catering,...). We wilden er zeker van zijn dat we over alle nodige middelen beschikten voor een vlotte en duidelijke communicatie, voor het vastleggen van een professioneel kader waarin iedereen zijn verantwoordelijkheid opnam en zich ook comfortabel voelde. De actieve deelname van Paul Kamisy, die op dat moment voltijds medewerker van Globe Aroma was, heeft een belangrijke rol gespeeld: hij kende de muzikanten al voor de start van de workshops en is zelf ook kunstenaar (zijn aanwezigheid op scène tijdens de voorstellingen was niet voorzien, maar bleek zinvol bij het begin van de repetities). Hij was ook de verbindingspersoon op wie we konden terugvallen wanneer een vertrouwensband moest gesmeed worden tussen de muzikanten onderling en tussen de muzikanten en de rest van de ploeg (acteurs, choreografe,...). Zijn aanwezigheid zorgde ervoor dat de ontmoetingen vlotter konden verlopen: hij was het scharnierpunt tussen de twee groepen die elkaar voordien niet kenden.

Geleidelijk aan heeft zich tijdens de workshops en de repetitieperiode op een natuurlijke manier een klimaat van vertrouwen en samenhang ontwikkeld.

De workshops begonnen met de uitwerking van het muzikale gedeelte, aangezien dat het meest toegankelijke was. Pas in een later stadium werd gewerkt aan de choreografie en het tekstmateriaal, dat voor de meesten nog onbekend terrein was. Het doel van de workshops was om de ruimte op te vullen die de tekst gelaten had voor nieuwe tekst. Het resultaat heeft grotendeels de uiteindelijke voorstelling niet gehaald, maar heeft op het einde van de workshopsessies wel geleid tot een presentatie voor de hele ploeg die meewerkte aan de voorstelling (een twintigtal personen). Dat presentatiemoment, dat net voor het begin van de repetitieperiode viel, heeft de voorstelling sterk gevoed; dat uitte zich niet onmiddellijk op een tastbare manier, maar was toch voldoende om het nut van de workshops te bewijzen. Enkele dagen later vonden de concerten naar aanleiding van de tiende verjaardag van Globe Aroma plaats, waar de groep muzikanten alle stukken muziek die tijdens de voorstelling zouden gespeeld worden, integraal brachten.

Deze twee momenten, het ene theateraal en intiem, het andere muzikaal en feestelijk, waren de orgelpunten van de workshops. Ze waren de ideale manier om de workshops af te sluiten en om een nieuwe stap in het werkproces aan te vatten. Die stap zou uiteindelijk tot de opvoering van het toneelstuk leiden.

Vandaag, meer dan twee maanden na de laatste opvoering, zijn de banden die tijdens dit project gesmeed werden, nog steeds zichtbaar: de documentaire over het volledige project wordt gemonteerd en de eerste ruwe versie is bijna klaar, maar vooral de groep muzikanten werkt verder. De zeven Afrikaanse en Koerdische muzikanten uit 'Le Mouton et la Baleine' zetten het werk dat ze tijdens de workshops begonnen waren verder en hebben zichzelf 'AfroSyria' gedoopt. Ze hopen erkend te worden door de Franse Gemeenschap en in afwachting daarvan zullen ze in september in residentie verblijven bij Muziekpublique, vooraleer, wie weet, opnieuw op tournee te gaan...

Paul Kamisy: Brugfiguur voor nieuwkomers

In 2010 contacteerde regisseuse Jasmina Douieb Globe Aroma in verband met de theatervoorstelling 'Le Mouton et la Baleine' die ze wilde maken. Paul regelde de eerste samenkomst tussen de makers van de voorstelling en een twintigtal muzikanten uit het Klein Kasteeltje en uit de Globe Aroma-omgeving. Aanvankelijk organiseerden ze workshops. Op basis van die ervaring en rekening houdend met hun profiel selecteerde Paul uiteindelijk zeven muzikanten die aan de voorstelling meegewerkt hebben. Het was niet evident om al zo lang op voorhand residenten uit het Klein Kasteeltje te engageren voor een voorstelling die meer dan twee jaar later pas zou opgevoerd worden. Asielzoekers leven in onzekerheid over hun papieren of hebben andere, meer praktische zaken aan hun hoofd waardoor ze niet naar de repetities kunnen komen. Van de twintig muzikanten die zich geëngageerd hadden, bleven er door die problemen nog zeven over. Voor de workshops en de repetities werden de muzikanten ook niet betaald, pas tijdens de

voorstellingenreeks, volgde de financiële tegemoetkoming. In het midden van de repetitieperiode kwam het slechte nieuws dat de subsidies uit het Kunstendecreet aan Globe Aroma volledig geschrapt werden. Aangezien Paul voor Globe Aroma meewerkte aan de voorstelling, heeft hij zich noodgedwongen moeten terugtrekken uit de repetities, maar uiteindelijk kon hij het niet over zijn hart krijgen een project waaraan hij twee jaar heeft meegewerkt te laten schieten. Hij is als muzikant opnieuw in de repetities en de voorstellingen gestapt, hoewel dat oorspronkelijk niet de bedoeling was.

Na de voorstellingenreeks hebben de muzikanten besloten om verder te werken met de muziek die ze voor de voorstelling gemaakt hebben. Ze proberen nu onder de naam AfroSyria hun muziek op te nemen en willen er ook mee op tournee trekken.

Meer informatie over Paul Kamisy op www.kinch.be.